BOJ ZA ZNANJE V PRECEPU

»BITI ALI IMETI«

Vrnila sem se iz Kanade. Kako človek uživa, če spozna veliko novega in se veliko nauči.

V Kanado se od časov svojega študija in specializacije po doktoratu vedno vračam kot v domači kraj. In vendar se je Kanada od »mojih časov« do danes zelo spremenila. Prejšnje družbeno-ekonomske razsežnosti kanadske družbe (in drugih razvitih družb) so se po tridesetih letih pojavile tudi pri nas. Mi šele sedaj doživljamo potrošništvo, ki ga je Kanada preživljala v sedemdesetih letih ravnokar minulega stoletja. Nakupovanje je med glavnimi in najpopularnejšimi vrednotami našega vsakdana. Trgovci iz družb, ki so to v precejšnji meri že prebolele, poskušajo sedaj služiti na nas.

Obisk Univerze v Torontu, Univerze Guelph in Univerze Hamilton, pogovori s kolegi in opazovanje so mi dali vpogled v sedanjo razvojno stopnjo Kanade. Ob tem sem še bolj jasno zagledala našo realnost. Že Erik Fromm je v sedemdesetih letih napisal knjigo *To have or to be*. Lani je bila prevedena tudi v slovenščino: *Biti ali imeti*. Fromm je vizionarsko napovedal, kako se bo »družba imeti« prelevila v »družbo biti«.

Na kratko bi lahko povzeli, da je naša družba pretežno na razvojni stopnji »imeti« in da kanadska družba vedno bolj prehaja v naslednje razvojno obdobje – »biti«. Že pred nekaj desetletji smo sprejeli to Frommovo tezo, vendar nismo imeli jasnejšega odgovora, kako se bo

UVODNIK

to zgodilo. Nove razsežnosti kanadske družbe že v veliki meri odkrivajo te poti. Morda bi se učili od njih in lažje predvidevali prihodnost.

V zadnjih desetletjih se pojavlja pri ljudeh premik v temeljnih vrednotah. Če jim je nekoč ideal pomenila enodružinska hiša z vrtom v urejeni soseski mesta, se jim ta zdi danes breme. Za starejše ljudi je hiša predrag način bivanja, mlajši pa menijo, da bi jim hiša in vrt vzela preveč časa, ki ga nujno potrebujejo za iskanje informacij, učenje in prilagajanje spremembam. Pomembneje se jim zdi, da so prek računalnika neprestano povezani s svetom, da si sproti zagotovijo potrebno znanje in da ne zaostajajo z informacijami. Zato cenijo novo obliko bivanja: elegantna stanovanja v visokih nebotičnikih (imenujejo jih »condominion«). Hiše izgubljajo na ceni in nekatere soseske enodružinskih hiš izgledajo prav zapuščene in revne. Stanovanja v nebotičnikih so vsa razprodana, še preden so zgrajena. Življenje v stanovanjih je manj obremenjujoče, ker za vse poskrbijo ustrezne službe (vratar, vrtnar, varnostnik, snažilka, cvetličarka, tehnični vzdrževalec itd.). Ljudje živijo kot v hotelu. Tudi gospodinjiskim delom se ne posvečajo, ker imajo v neposredni soseski na razpolago razne servise (pripravljeno hrano, čistilnice, pralnice itd.). V elegantnih četrtilih stanovanjskih nebotičnikov trgovine niso zaželeno. Gradijo jih v podzemnih ulicah ali jih skrijejo za fasade z zatemnjenimi stekli. V teh krogih se potrošništvo ne ceni, ker ljudje posvečajo večino svoje pozornosti sposobnosti in moči za ohranjanje osebne kompetentnosti

in čim širše zaposljivosti. Ker jim oboje ne prestando polzi skozi prste in zastareva, znanje neprestano dopolnjujejo in razvijajo nove sposobnosti. Delo in izobraževanje se prepletata in gresta z roko v roki. Živijo v mešanici tekme za znanjem in delom.

V »condominionih« živi elita najbolj osveženih, izobraženih in za razvoj zavzetih ljudi. Ta sloj ljudi se bori za znanje, zato da so na tekočem z informacijami; pomembno jim je »biti« in ne »imeti«. Skrbi jih, kaj zmorejo, to jim daje občutek varnosti, in ne to, kaj imajo.

Potrošništvo cveti med nižjim slojem. Še vedno je hiša vrednota, pa čeprav malo slabše vzdrževana. Skrbi z vrtom, zelenico in vsem, kar k hiši spada, jim vzamejo veliko časa. Na razpolago so jim razni centri za ceneno zabavo, igre za dviganje adrenalina, razni »lunaparki«, hiše grozot in kupi cenenege blaga za poceni prodajo. Večinoma je naprodaj kitajsko blago. Cene se vrtijo okrog dolarja. Trgovin je veliko. Lahko so nemarne in bolj podobne skladiščem kot pa trgovinam, samo da se kupuje. Potrošniki se upehajo od vrtiljakov, toboganov in hrupa, upehajo se sredi nakupov. Kratek počitek, malo posedijo na tleh sredi masovnih trgovin in spet hitijo naprej in naprej: zabave in nakupi. Osrečuje jih to, da imajo. Ne sprašujejo se o kakovosti, dizajnu in ali nakupljeno robo sploh potrebujejo. Sebe prezrejo v poplavi hrupnih zabav in cenenih trgovskih artiklov. Imeti, imeti.

Ljudje, ki ne morejo slediti razvoju in iti v korak s spremembami, se oprijemajo starih vrednot potrošništva. Čutijo, da zaostajajo za naprednejšimi, zato jih napadajo strahovi. Premagujejo jih z adrenalinskimi zabavami. Manj so zaposljivi in čas jim ostaja, da ne vedo, kam z njim.

Nasprotno gre življenje v višjem socialnem sloju naprej z veliko naglino in je napeto, zahtevno. Svoj višji položaj morajo ti ljudje ne-

prestando braniti in se truditi, da ga ohranijo. Družba ni več piramida z višjimi in nižjimi družbenimi sloji. Je vrtnec. Ljudje v srčiki tega družbenega vrtnca živijo pod največjimi pritiski. Če se ne borijo za znanje, informacije, če ne obnavljajo svojih kompetenc in zaposljivosti, jih hitro odnese na rob družbe. V informacijski družbi družbeni položaj ni več nekaj fiksnega in trajnega, kot je bil nekoč. Ljudje prihajajo na položaje in jih izgubljajo. Boj za ohranitev najvišjih položajev je neizprosna. V nižjem socialnem sloju, ki se napaja v »imeti«, so pogosto tudi priseljenci. Prišli so iz dežel, kjer je pomanjkanje, nova domovina jim pomeni predvsem materialno blagostanje. Osrečuje jih možnost, da si lahko privoščijo materialne dobrine, čeprav so na robu družbe.

V današnji kanadski družbi opazimo dva izrazita vrednotna sistema, dve podobi družbe: zgornji in spodnji družbeni sloj, ostanke prejšnje industrijske družbe in prevladovanje nove informacijske družbe. Na star način, s starimi vrednotami in stališči vzpon v novi družbi ni več možen. Ljudje uspejo, če znajo zaživeti na novo, posvetijo svoj čas učenju in znanju, skrbijo za svoje duhovno stanje, postajajo odporni na stres in so samostojni ter polno odgovorni za to, kar počno, prilagodljivi in sposobni za sodelovanje in dialog. Od kompetentnih prihajajo v zgornji družbeni sloj še kompetentnejši in najkompetentnejši. V spodnjem sloju so obstali v svojem poklicu, prepočasni se razvijajo in napredujejo. Čas jih pušča za seboj.

Kanada ima že nekaj desetletij šolski sistem, s katerim vsem mladim odpira pot v študij na terciarni ravni (posrednješolski nivo). Vsi otroci gredo po osnovni šoli, ki traja približno toliko kot naša, v gimnazijo (angl. high school). Izbirni predmeti gimnazijskega programa omogočajo, da se izrazijo posebni talenti in razlike med otroki. Mladina po gimnaziji

nadaljuje študij na višjih šolah in univerzah zelo različnih vrst. Lahko se odločijo za krajši študij na »občinskih« kolidžih ali pa se vpišejo na razne daljše univerzitetne programe. Praviloma naj bi po splošni srednji šoli vsak mlad človek nadaljeval študij. Nekatere najzahtevnejše univerze pogojujejo vpis z najvišjimi ocenami iz gimnazije, druge univerze (npr. Simon Frazer univerza) imajo prost dostop do študija. Podoben trend mimo konzervativne politike nastaja tudi v naši praksi: mladina navaljuje na gimnazije, te se najhitreje širijo, mladi pa se upirajo, da bi šli v dve- ali triletno poklicne šole, ker vedo, da je za življenje v družbi znanja in za vseživljenjsko izobraževanje to premalo. Med ljudmi vlada mnenje, da »mora vsak mlad človek še nekaj študirati, ker drugače ne bo zaposljiv, ne bo dobil dela«.

Kanada je prepletena s terciarnim izobraževanjem: z višjimi in visokimi šolami ter univerzami. Univerze iz manjših krajev imajo dislocirane enote v večjih mestih. Prostorsko so se naselile v nebotičnike v strogem centru mest. Študij je zelo osebno prirojen, ker ga odrasli kombinirajo z delom in družino. Študentje izbirajo med visokošolskimi ustanovami glede na to, kje se bodo več naučili, kje jim obetajo večji osebni razvoj.

Drugo, v čemer se odlikuje kanadska družba, je razvit in tradicionalen sistem izobraževanja odraslih. Poleg izobraževanja iz oči v oči se med odraslimi širi znanje prek posebnih 24-urnih televizijskih programov, nove tehnologije in satelita, prek katerega teče študij na daljavo. Mestne četrti imajo tako imenovane skupnostne centre odprtih vrat (angl. community centers) za srečanja ljudi, učenje, druženje in kulturo. V določeni četrti mesta, navadno ob parkih in sprehajališčih, so zgoščene razne umetnostne delavnice. Pri starejših delavcih je višja ali visoka izobrazba manj zastopana kot pri mladih. Zato si na razne načine prizadevajo, da si jo pridobijo.

Niso redki primeri, da si odrasli pridobijo po dva ali tri magisterije v različnih strokah, da bi bili kompetentnejši in bolj zaposljivi. Pogost motiv za izobraževanje je pri odraslih tudi »oseben nagib, uživanje pri odkrivanju novega in učenju«. Ko bolj od blizu pogledamo vsesplošno izobraževanje odraslih, navadno opazimo, da ni tako slučajno, da ima vsak človek nek načrt, kaj bo s tem novim znanjem počel in zakaj se uči prav to in ne kaj drugega. Svetovalci in mentorji pomagajo ljudem do ustreznega osebnega izobraževalnega načrta. Učenje je vedno kombinacija različnih poti do znanja in različnih programov. Izbor je zelo osebno.

Večina večjih mest ima tako imenovan center znanosti (angl. science center). Velike in razvejane zgradbe ponujajo obiskovalcem, da spoznavajo znanosti na nazoren in dostopen način. V enem takih centrov znanosti (Sadberrry) smo vstopili v delavnico, kjer je nekdo razlagal Newtonove zakone prek primerov iz praktičnega življenja in v okviru gradnje vesoljskih raket. Med publiko so bili zelo mali predšolski otroci in odrasli tja do 80 let. V takem centru ti mimogrede mine dan, pa si si ogledal le nekaj delčkov tega, kar center ponuja. Skoraj ne pomisliš, da si se ves dan učil. Prijetno je bilo, le časa zmanjkuje. Znanost ni elitna, širi se med ljudi med drugim tudi prek računalniške tehnologije: CD-ROMov, MP3 in UBS.

V učeči se družbi Kanade imajo pomembno vlogo knjige in knjižnice. Knjige so popularnejše bolj kot kadarkoli prej. Jemljejo jih kot potrošno blago. Ko knjigo preberejo, jo dajo naprej ali odvržejo. Knjige so dostopne po zelo nizkih cenah, ker so naklade v angleščini velike. Nove knjige dobijo po znižanih cenah v posebnih knjigarnah, kamor založniki pošljejo svoje viške od prodaje. Še bolj poceni so v knjižnih starinarnicah. V rednih knjigarnah ljudje čakajo, da knjiga izide še v broširani

(cenejši) izdaji. Knjige za vsak cent dobite pomešane v trgovinah z rabljeno robo. Nekatereim se ne zdi pomembno, da bi jih ločevali, in jih prodajajo skupaj z rabljenim pohištvom in oblekami. Število knjižnic se širi. Osrednja knjižnica, npr. v Vancouvru, je arhitekturno izstopajoča mogočna in osrednja mestna zgradba. Bralcem ponuja intimne ambience za branje in razmišljanje. Vsak obiskovalec si lahko po svoje uredi, kje bo bral, se učil. V mestih so tudi knjižnice v posameznih soseskah in specializirane knjižnice. Poleg knjig vključujejo tudi vsa sodobna digitalna sredstva za učenje.

Ko sem bila članica mednarodne delegacije za izobraževanje odraslih na Kitajskem, so nam domačini razložili, da tako kot človek tudi družba potrebuje dve nogi, da hodi naprej: ena noga je šolski sistem in druga izobraževanje odraslih. Nobena ne sme manjkati. Težko bi rekli, kaj je v Kanadi bolj razvito: šolski sistem ali izobraževanje odraslih.

Že par desetletij v Kanadi narašča število svetovalnih služb ali »znanje na posodo«. Zgodi se, da je čas med tem, ko človek naleti na nek problem, in rokom, ko se je treba odločiti za rešitev problema, prekratek, da bi se človek sam usposobil za kompetentno reševanje. Takrat mu ne preostane drugega kot »znanje na posodo«. Zateče se h kompetentnim strokovnjakom v svetovalne službe in se zanese na njihovo znanje in sposobnosti. Svetovalne službe delujejo za vsa področja in so prostorsko večinoma tam, kjer so knjižnice, knjigarne, univerze in druge ponudbe znanja, v samih centrih mest.

Neprimerno pomembnejšo vlogo kot pri nas imajo društva in druge civilne družbene organizacije. Društvo za neodvisne medije in objektivno posredovanje informacij sodeluje neposredno z vlado Ontaria in zvezno vlado v Otawi. Podobno delujeta tudi društvo

za odprt dostop do šolanja in društvo za boj proti diskriminaciji. Društva bolnikov in prijateljev ljudi prizadetih z določeno boleznijo poskrbijo za kakovostno hospitalizacijo bolnikov in poboljšnično življenje prizadetih oseb. Zdravniki in klinike se zelo zanašajo na ta društva pri zagotavljanju kakovosti zdravljenja. Brez njih ne bi mogli, trdijo zdravniki. Ozaveščanje in informiranje pacientov je pretežno v rokah društev. Ljudje se zanašajo nase in ne čakajo, da vsako stvar reši država. Delujejo bolj samostojno in načrtno. Soseška potrebuje društveni center. Skupina ljudi sestavi načrt za pridobivanje sponzorjev, za pridobitev zgradbe, vsebino centra itd. Ljudje ne gledajo le nase, zelo pomembno jim je tudi splošno dobro, saj sam človek ne more preživeti, vedno je odvisen od skupnosti.

V Kanadi se že soočajo z uresničitvijo informacijske družbe ali učeče se družbe. Medtem ko imamo pri nas še vse bolj na ravni idej in sprejetih načel, nastajajočih konceptov in političnih fraz, je to v kanadski družbi v zadnjih treh desetletjih (od izida knjige A. Tofflerja *Future shock* dalje) že postalo del prakse. Izobraževanje odraslih, ko bi ga najbolj rabili, ukinjamo, šolski sistem je izločevalen in selekcijski, izloča že mlade, čeprav je v sodobni družbi znanje kot zrak, ki ga vsi dihamo. Kako naj kdo preživi brez zraka? Množica odvisnežev od države se veča, istočasno pa se gospodarstvo pritožuje nad dajatvami za socialne programe. Zakaj probleme še naprej sami ustvarjamo? Kam z mladimi brez srednjih šol ali brez višješolske izobrazbe? Kam z aktivnim delom prebivalstva brez šol? Kanadska družba je lep primer, kako gre pot uresničevanja učeče se družbe.

Dr. Ana Krajnc

Dr. Ana Krajnc